МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

Ahi Evran University (Turkey)

TESOL – Ukraine

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В МОВІ І КУЛЬТУРІ

Збірник наукових праць

Київ 2020

УДК 821.09(100)(082)

Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць / за заг. ред. О.Г. Шостак. - К.:Талком , 2020. – 316 с.

Збірник містить тексти доповідей XII Міжнародної конференції з питань національної ідентичності в мові і культурі, що відбулася 02-03 квітня 2020 року на кафедрі іноземних мов і прикладної лінгвістики факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Головний редактор:
А.Г. Гудманян, доктор філологічних наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

Редакційна колегія:
Е. Акіллі, доктор філософії (Історія), академік
Агі Євран університет, Киршехір (Туреччина)
О. Артюшкіна, кандидат наук з лінгвістики, доцент
(Університет Жан Мулен Ліон 3, Франція)
Н. О. Висоцька, доктор філологічних наук, професор
(Київський національний лінгвістичний університет, Україна)
Р. І. Дудок, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна)
Ю. Л. Мосенкіс, доктор філософських наук, професор,
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна)
А. І. Раду, канд. філол. наук, доцент
(Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна)
А. В.Чеснокова, професор
(Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна)
О. Г. Шостак, кандидат філологічних наук, доцент
(Національний авіаційний університет, Україна)
С. М. Ягодзінський, доктор філософських наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (протокол № 3 від 15 квітня 2020 р.)

ISBN 978-617-7832-35-4

© Колектив авторів, 2020
© Національний авіаційний університет, 2020

Галина Бокшань
кандидат філологічних наук, доцент, Херсон

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНАХ АСКОЛЬДА МЕЛЬНИЧУКА «ЩО СКАЗАНО» І «ПОСОЛ МЕРТВИХ»

Аскольд Мельничук – автор романів «Що сказано» і «Посол мертвих» – своїми творами привертає увагу до проблеми національної ідентичності в умовах еміграції, що ускладнюють збереження обумовленого «феномену етнічності» [2, с. 10]. Така спрямованість його прози пояснюється тим, що сам письменник є нащадком українських переселенців у Сполучених Штатах, тож його особистий досвід, вочевидь, сприяв художній інтерпретації зазначеної міждисциплінарної проблеми.

В обох романах А. Мельничук фокусується на динаміці національного самовизначення героїв як на «можливості індивідуального вибору» [1, с. 186]. Особливості образотворення персонажів у Мельничукових творах відображають еволюцію складових національної ідентичності, що ілюструє тезу В. Агеєвої про сучасні уявлення щодо цієї проблеми: «ідентичність трансформується з питання обумовленості в питання досягнення і вільного вибору» [1, с. 186].

У романі «Що сказано» мотив національного самовизначення корелює з персонажами твору, які по-різному сприймають проблему пам’яті як «історичної тяглості і спадкоємності» [1, с. 186]. Один із героїв твору – Зенон Забобон – репрезентує тип особистості, для якого вкрай важливо плекати успадковану ідентичність, що спирається на мову, історію і культуру рідної землі. Він ревно відстоював усе, що стосується питання національної пам’яті, адже «для формування культурної

ідентичності потрібно зберегти пам'ять – нації, спільноти, громади, родини, індивіда» [1, с. 188]. За переконанням Зенона, «необхідно зберегти чистоту рідної мови» [1, с. 28]. Окрім того, для нього вагоме значення мав зв'язок між минулим і майбутнім як запорука відновлення тяглості поколінь: він просив дружину «співати пісень, почутих від матері. Хотів записати їх заради онуків, заради історії» [4, с. 28]. Зенон мав стійку національну ідентичність, закорінену в історії поколінь древнього роду князя Турів, нащадком якого він був.

Родині Зенона – дружині Наталці, доньці Славі та зятеві Аркадію – випало відповідати на виклики для національної ідентичності в умовах чужого культурного середовища через еміграцію до США в часи другої світової війни. Ці персонажі по-різному сприймають проблему самовизначення – від готовності асимілюватися в нових обставинах, відмежувавшись від успадкованої ідентичності, до войовничої налаштованості й бажання виборювати свою культурну відокремленість в етнічно розмаїтому американському соціумі. Так, «Наталці було все одно. Казала, рада їхати хоч до Австралії» [4, с. 96]. Аркадій Ворог «вірив у одне – націю. Сформований духом протистоянь, він не заспокоїться, доки не переможе своїх ворогів» [4, с. 94]. Донька Зенона Слава намагалася прищепити синові Богдану погляди на питання роду й тяглості поколінь, які успадкувала від батька: «Пам’ятай: ти син князів, і діти твої по тобі князями будуть» [4, с. 104].

Образ української громади у США оприявнюється в романі «Що сказано» саме у зв’язку з мотивом національної пам’яті. Частина емігрантів продовжувала відслідковувати події в країні, яку залишили, тоді як інші переселенці охоче втрачали інтерес до минулого й тих, хто якимось чином дотичний до нього: «Однак не менш часто люди вдавали, що не впізнають знайомих зі старого світу. В Америці вони мають право

забувати» [4, с. 103]. Перешкоди для збереження успадкованої ідентичності українців спричиняло й те, що у США їх не вважали окремою нацією, вони були невидимими як окрема етнічна спільнота в новому середовищі: «Люди з підозрінням дивилися на цих дивних типів, на цих росіян. Саме такої думки була про них більшість місцевих – попри палкі заперечення Аркадія, що це ж вони якраз від росіян і тікали» [4, с. 107]. З часом і в нього стали з'являтися сумніви щодо необхідності відстоювати успадковану ідентичність у державі, в якій намагався розбудувати своє майбутнє: «Зрештою, хіба національність має значення? <…> Чи може людина лишатися вільною – від землі, від батьківщини – поклоняючись лише святому Духові, звідки би той не взявся?» [4, с. 124–125].

Отже, в романі А. Мельничука «Що сказано» головні персонажі репрезентують різне ставлення до питання національного самовизначення – від рішучості відстоювати успадковану ідентичність до усвідомлення можливості індивідуального вибору.

Для героїв роману «Посол мертвих» – родини Круків, які переїхали до США, проблема збереження етнічної ідентичності також ускладнюється тим, що країна, в якій вона формувалася упродовж певного часу, під впливом геополітичних зрушень і катастроф першої половини XX століття, змінила кордони. Ці труднощі особливо сильно відчувалися молодшим поколінням, у пам'яті якого залишилося надто мало з того, що зазвичай викшталтовує тожсамість. Перешкоди акцентовано у словах Алекса – молодшого сина в родині Круків: «Наші батьки прибули з країни, яка по війні майже зникла, і це мало певні особливі наслідки» [3, с. 45]. Алекс не зміг показати у школі на мапі країну, з якої походив, а вчителька була переконана, що вона тепер у Росії. Мати, почувши цю історію, «висміяла його, що дав собою попихати

людям, котрим треба трохи повчити історію. <…> Вона казала, що його (діда) дух і духи інших предків приходитимуть до нього і стоятимуть коло ліжка, якщо він їх забуде. <…> Перші відомості про наш народ походять із дванадцятого століття, – сказала вона. Пам'ятай і шануйся» [3, с. 59].

У соціальній взаємодії перед емігрантами поставала потреба у національній самоідентичності: «Рік за роком, клас за класом Алекс був змушуваний до самовизначення. Згодом, коли чув несхвальні слова про американців емігрантського походження – всіляких італоамериканців та інших, – він посміхався. А хто взагалі придумав таке визначення людей?» [3, с. 61]. Хлопець «відкрив для себе цілком американську тактику скасування минулого» [3, с. 61]. Він змінив своє прізвище на Круко, вказавши на його італійське походження: «Раптове перетворення на італійця мало для Алекса несподівані побічні наслідки. Його, як видавалося, поступово поглинала нова роль» [3, с. 61]. Хлопець почав наслідувати гастрономічні традиції італійців і цікавитися історією своєї квазі-батьківщини. Такою поведінкою сина обурилася Ада, яка була категорична в питаннях успадкованої ідентичності.

Одним із чинником збереження національної ідентичності є народні пісні, що акумулюють духовний досвід етносу. Таку їхню властивість підкреслено у сприйманні фольклорної спадщини головною героїнею роману: «В Адріаниних вухах залунав голос Ніни. Ада виразно чула слова пісні. То була улюблена материна пісня про цвіркунів і про спокійні води, й від того полегшало. Від того, що дух сестри її не покинув» [3, с. 97]. Ада Крук усвідомлювала свій зв'язок з минулим і не бажала зрікатися попередніх поколінь: «Хоч куди вона звідси піде, буде в несприятливому становищі: її оточуватимуть люди, пов'язані одні з одними павутинням минулих дій, що зветься історією» [3, с. 165].

Персонажем, який репрезентує уявлення про індивідуальний вибір у питаннях ідентичності, є закоханий в Аду поет Антон. Виступаючи перед громадою українців у США з лекцією, виголошеною бездоганною англійською, він акцентував важливість плекання культурної спадщини нової батьківщини. Антон – один із тих, що асимілювався в американському середовищі, тому й закликав співвітчизників до гнучкості в питаннях ідентичності: «Знати історію необхідно: без того в нас не буде власної свідомості й совісті. А без них «я» не існує. <…> Я знаю, що ви боїтесь утратити себе в чужій мові. Вдаватися до неї – це щось таке, як хвороба зникомості. Але ні, це зовсім не те саме. Це може бути й засобом самовизначення…» [3, с. 120].

Таким чином, в обох романах А. Мельничука присутнюються полярні моделі національного самовизначення: частина героїв репрезентує тих, хто неухильно плекає і береже успадковану ідентичність (Зенон Забобон і його донька Слава, Адріана Крук), у той час як інші персонажі виявляють гнучкість, готовність асимілюватися в новому середовищі, обстоюючи право індивідуального вибору (поет Антон, Алекс Крук та Аркадій Ворог).

Література

1. Агеєва В. Пам'ять, спогад та ідентичність: досвід сучасної української літератури. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10853 (дата звернення: 26.02.2020).
2. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.

3. Мельничук А. Посол мертвих. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 304 с.